הרב הראל דביר
ישיבת תורת החיים
יד בנימין

פסל היוצא מחוץ לסוכה ורוחבו קטן מרוחב הסוכה

הצגת השאלה

יש לדון בעניין סוכה בעלת שלוש דפנות שבנויה בצורת ריבוע שאחת מפינותיו נמצאת מתחת לעץ, ובאותה פינה לא שמים סכך. כאשר מחסירים מהריבוע את אותה פינה, נותרת סוכה בצורת האות ר'. השאלה היא האם ניתן להכשיר את כל הר', או שיש להכשיר רק את הקו הפנימי (להלן: גג הר') ולא את ההמשך שכנגד הפינה שמתחת לעץ (להלן: רגל הר'). אם היו לסוכה שלוש דפנות מלאות לא הייתה מתעוררת שאלה, שהרי מבואר ברמ"א (או"ח תרלב, ב) שאין בעיה בסכך פסול באחת מפינות הסוכה:

> הא דסכך פסול בד' ואויר בג', היינו דוקא שהפסיק סוכה לשתים, ולא נשאר שיעור הכשר סוכה עם דפנות במקום אחד; אבל אם נשאר שיעור סוכה במקום אחד, המקום ההוא כשר, ואף שמבחוץ אם מחובר לו מן הצדדים.

ובנידוננו יש שיעור סוכה המסוכך כדבעי, ואין בכוח הסכך הפסול שבפינה לפוסלו ואף לא למנוע צירוף של הרגל של הר' אל הגג של הר'.

איור א

השאלה מתעוררת במקרה שבו אין שלוש דפנות מלאות, אלא רק שתיים מלאות, ועוד דופן קצרה שמגיעה עד הפינה שמתחת לעץ (להלן: חלל הר'), ולא עד בכלל (ראו איור א). במקרה זה, כדי להכשיר את רגל הר' אנו נזקקים לדין פסל היוצא מן הסוכה (סוכה יט, א; שו"ע תרלא, ז), והשאלה היא אם להכשיר פסל גם כשהסכך אינו ממלא את כל השטח שעד למקום שממול הדופן הארוכה, דהיינו שהסכך אינו ממלא את חלל הר', ואף אם היה שם סכך כשר לא הייתה בכך תועלת, משום שיש מעליו עץ.

◆

דברי הגמרא והראשונים בעניין פסל היוצא מן הסוכה

נאמר בגמרא (יט, א):

> תנא: פסל היוצא מן הסוכה נידון כסוכה. מאי פסל היוצא מן הסוכה? [...] רבה ורב יוסף אמרי תרוייהו: הכא בקנים היוצאים לפנים מן הסוכה, ומשכא ואזלא חדא דופן בהדייהו. מהו דתימא: הא לית בה הכשר סוכה, קא משמע לן.

איור ב

מלשון הגמרא נראה שמדובר בסוכה מלבנית או מרובעת שיש לה שלוש דפנות סביב, כעין צורת ח', אלא שרק אחת משתי הדפנות הצדדיות מגיעה עד רצפת האות ח', והשנייה קצרה יותר (ראו איור ב). מתוך עשר מילים שהוקדשו לתיאור

המציאות ('הכא... בהדייהו'), חמש מילים מתארות את הדופן שנמשכת והולכת עד סוף הסוכה, הדופן הימנית בציור. ואכן גם בראשונים נזכר קיומה של דופן זו. רש"י כתב: 'וממשכא ואזלא חד דופן – מדופני הצדדין בהדייהו. מהו דתימא – כיון דלא ממשיך דופן שני בהדה, מוכח מילתא דבאפיה נפשה היא, והא לית בה שבעה טפחים בהכשר סוכה. קא משמע לן – דמן סוכה הוא, והוי כשתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח, דלא ממשכא עד הרביעית, וכשרה'. ומפורש יוצא מדבריו שהדופן הימנית של הח' ממשיכה עד סוף הסוכה, והוא מוסיף שבאמת מתקיים כאן הדין הידוע דשתיים כהלכתן ושלישית אפילו טפח, אלא שהייתה הוה אמינא לומר שהפסל נידון בפני עצמו ואינו נידון כחלק מהסוכה הבסיסית, קמ"ל שאין לומר כן. ברש"י גם מופיע ציור זהה לאיור ב הנ"ל. אף הרמב"ם (הל' סוכה ד, ג) כתב שמדובר ב'קנים היוצאים מסכך הסוכה לפני הסוכה ודופן אחת נמשכת עמהן', וכן מבואר ברא"ש (סוכה א, לה) ובטוש"ע (תרלא, ז).

והנה, כתבו התוס' (סוכה יז, א ד"ה אויר):

> והיכא דהאויר או הפסול אין מהלכין על פני כל הסוכה, כגון דאיכא באמצע סוכה ג' על ג' אויר, או ארבעה על ארבעה סכך פסול – אם ממנו ועד הדופן האמצעי כדי הכשר סוכה, הכל כשר: בין מה שבצדדין, בין מה שלצד הפתח; ואפילו מה שיוצא לחוץ לגמרי; דהואיל והכל מחובר לשיעור הכשר סוכה, הרי זה כפסל היוצא מן הסוכה, דניתר בלא דפנות, כדאמרינן דנידונין כסוכה. ואפשר אפילו אין כדי הכשר סוכה ממנו עד דופן האמצעי, מצטרפין זה עם זה לכדי הכשר סוכה. ואין האויר והפסול חוצצין, מאחר שהכשר מתחבר יחד דרך הצדדים.

בדברי התוס' מבואר שהם חידשו להכשיר סוכה שיש באמצעה שטח של שלושה טפחים על שלושה טפחים אוויר, או ארבעה על ארבעה סכך פסול, ולא לראות את האוויר או הסכך הפסול כחוצצים בין דפנות הסוכה ובין הסכך שמעבר לאוויר או לסכך הפסול. התוס' נוקטים זאת בתורת ודאי כאשר יש שיעור הכשר סוכה מהדופן האמצעי-הפנימי ועד למקום האוויר או הסכך הפסול, ובתורת 'אפשר' כאשר יש שיעור הכשר סוכה בשטח זה.

◆

דברי החזו"א

ובחזו"א (מועד קמד, א ד"ה סוכה וד"ה ומיהו) כתב:

> רש"י והרא"ש פירשו [...] ואם כן לא מצינו שהחסר תנאי הכשר יוכשר בשביל פסל היוצא. וזה דעת הר"י שהביא הרא"ש סי' ג. ומיהו לשון הגמרא 'הא לית בהו הכשר סוכה', משמע דבאמת לית בהו הכשר סוכה. והנה בתוס' י"ז א' ד"ה אויר כתבו דאם יש שיעור הכשר סוכה מן דופן האמצעי עד האויר כשר אף מן הצדדין, ואף כנגד הפתח, משום פסל היוצא. ומה שכנגד הפתח, הלא אין לו דופן האמצעית, ואין לו אלא דופן אחת. וכן מה שבצדדין, אין דופן שלישית מתיחסת אליהן. ואף את"ל דכיון דשלישית סגי בטפח, חשיב מה שבצדדין כיש לו ג' דפנות, אכתי באין לסוכה רק ב' דפנות וטפח אין להכשיר הצד שאצל דופן טפח, שהרי דופן השניה אינה מתיחסת אליו, שהרי אויר מפסיק

ביניהן. ועוד, דמלשון התוס' משמע אף שאין בצדדין רחב ז' טפחים כדי שיעור סוכה, ולמדנו דדין פסל היוצא מן הסוכה הוא אפילו כשאין כל הקנים יוצאים לפנים מן הסוכה אלא מקצתן, ואין ברוחב היוצא ז' טפחים, וגם אויר ג' טפחים מפסיק בין היוצא לדופן הנמשכת בהדיהו כשר. ולפי זה קשה מאד למה נדחקו רש"י והרא"ש לפרש ביש להן שיעור ז' טפחים ויש להן הכשר דפנות.

כדי לבאר את דבריו ולדון בהם, נעתיק שוב את דבריו בגופן מודגש, ונשלב ביאורים בגופן רגיל, ודיונים בהערות שוליים:

רש"י והרא"ש פירשו [...] ואם כן לא מצינו שהחסר תנאי הכשר יוכשר בשביל פסל היוצא, אלא דין פסל היוצא חל במציאות שמתקיימים בה כל תנאי ההכשר. והחידוש בדין זה אינו הכשרת סוכה ללא תנאי ההכשר, אלא שלילת האפשרות להגדיר את הפסל כעומד בפני עצמו ולהפריד בינו ובין הדפנות. **וזה דעת הרבינו ישעיה שהביא הרא"ש סי' ג** שכתב: 'הא דאמרינן לקמן פסל היוצא מן הסוכה נידון כסוכה, היינו היכא דאית ליה הכשר דפנות'. **ומיהו לשון הגמרא הא לית בהו הכשר סוכה, משמע דבאמת לית בהו** בקנים היוצאים **הכשר סוכה,** דהיינו שיעור שבעה טפחים על שבעה טפחים (או דפנות כנצרך לסוכה). **והנה בתוס' י"ז א' ד"ה אויר כתבו דאם יש שיעור הכשר סוכה מן דופן האמצעי עד האויר כשר אף מן הצדדין, ואף כנגד הפתח, משום פסל היוצא. ומה שכנגד הפתח,** כלומר, השטח שבין האוויר או הסכך הפסול ובין הפתח שבו אין דופן, **הלא אין לו דופן האמצעית,** שהרי האוויר או הסכך הפסול חוצץ בינו ובין הדופן האמצעית, **ואין לו אלא דופן אחת,** שהרי התוס' נקטו שחל בזה דין פסל היוצא, ולכן יש להסיק מדבריהם שמה שכנגד הפתח כשר אפילו בציור של פסל, דהיינו שרק אחת משתי הדפנות הצדדיות נמשכת עד לפתח, והדופן השנייה היא קצרה. ובציור זה, לשטח שבין האוויר ובין הפתח יש רק דופן אחת: אין לו דופן אמצעית בגלל חציצת האוויר, ואין לו את הדופן הקצרה משום שהיא אינה נמשכת עד הפתח[א].

וכן מה שבצדדין, כלומר, השטח שבין האוויר ובין הדפנות הצדדיות, **אין דופן שלישית מתיחסת אליהן,** שהרי האוויר חוצץ בין שטח זה ובין הדופן שנמצאת בצדו השני של האוויר. **ואף את"ל דכיון דשלישית סגי בטפח, חשיב מה שבצדדין כיש לו ג' דפנות, אכתי באין לסוכה רק ב' דפנות וטפח אין להכשיר הצד שאצל דופן טפח, שהרי דופן השניה אינה מתיחסת אליו, שהרי אויר מפסיק ביניהן.** נראה שהכוונה היא שאף אם נדון להכשיר את מה שבצדדים ונסתמך על הדין דשתיים כהלכתן ושלישית אפילו טפח, תהיה בכך בעיה, שהרי יש שני צדדים, ואם מכשירים אחד על סמך זה שבצד השני די בטפח, אי אפשר להכשיר גם את השני, אחר שהגדרנו אותו כצד שבו כביכול יש רק טפח של דופן. שהרי האוויר חוצץ בינו ובין הדופן שהגדרנו כארוכה, וחציצה זו מחשיבה גם אותה כאילו יש בה רק טפח ותו לא. והחשבת שתי הדפנות כארוכות היא תרתי דסתרי[ב].

א). לכאורה לא ברור מדוע להעמיד את דברי התוס' במציאות מורכבת שבה יש גם אוויר וגם שאחת הדפנות היא קצרה. התוס' לא העמידו את דברי הגמרא במציאות של פסל היוצא, אלא רק נימקו את הכשר הסוכה עם האוויר בכך שמתקיים בה אותו עיקרון שמתקיים בפסל היוצא, וכלשונן: 'הרי זה כפסל היוצא מן הסוכה'. ולכאורה ההבנה הפשוטה היא שיש שתי דפנות ארוכות מלבד האמצעית, ושתיהן מתייחסות אל השטח שבין האוויר ובין פתח הסוכה. וצ"ע.

ועוד, דמלשון התוס' משמע שיש להכשיר אף שאין בצדדין רחב ז' טפחים כדי שיעור סוכה, ולמדנו דדין פסל היוצא מן הסוכה הוא אפילו כשאין כל הקנים יוצאים לפנים מן הסוכה אלא מקצתן, ואין ברוחב היוצא ז' טפחים, וגם אויר ג' טפחים מפסיק בין היוצא לדופן הנמשכת בהדיהו כשר. ולפי זה קשה מאד, למה נדחקו רש"י והרא"ש לפרש ביש להן שיעור ז' טפחים[ג] **ויש להן הכשר דפנות,** שהרי לפי המתבאר עולה שדין פסל היוצא מתקיים גם כשאין בפסל שיעור שבעה טפחים, ואף אין לו הכשר דפנות[ד].

◆

הבנת הערוך לנר וסיעתו בדברי התוס' שפסל היוצא כשר גם בלי דפנות כלל

בשבט הלוי (ה, עג, ג) העיר על החזו"א, שממה שכתבו התוס' שהפסל 'ניתר בלא דפנות' משמע שאין דפנות כלל, ואפילו לא דופן אחת:

> ונדחק לפרש דמה שכתבו תוס' יוצא לחוץ, דרצונם לומר שיוצא לחוץ להלן מדופן הקצר, ורצונם לומר אבל לאידך גיסא נמשך דופן הארוך. ומה אעשה דלשון התוס' דהרי זה כפסל היוצא מן הסוכה דניתר בלא דפנות לא משמע כן, אלא כהבנת הערוך לנר (סוכה ד, א על רש"י ד"ה כשרה), בלא דפנות כלל. ודוחק עצום לומר דתוס' רצונם לומר בלא דפנות בלא דיני דפנות, ורצונם לומר ג' דפנות אלא דנמשך חד דופן.

לכאורה יש לדון בדברים אלו. דלפי המתבאר לעיל, נמצא שיש קושי לכאורה בעצם העמדת החזו"א את דברי התוס' בכגון שאחת הדפנות היא קצרה, דאין זה הנושא בדבריהם אלא הנושא הוא אוויר וסכך פסול, ואין שום צורך להעמיד את דבריהם בכהאי גוונא. וקל וחומר שקשה להעמיד בכגון ששתי הדפנות הן קצרות. ומלבד מה שהדבר קשה בתוס', קשה על זה גם מלשון הגמרא הנ"ל: 'ומשכא ואזלא חדא דופן בהדייהו'. דלפי הבנת הערוך לנר ושבט הלוי בדברי התוס', יוצא שיש להכשיר פסל היוצא אף ללא דפנות כלל, ולא ברור אפוא מדוע טרחה הגמרא לומר שיש דופן ארוכה. וכבר עמד בזה בשבט הלוי, אך נשאר בדעתו שמדברי התוס'

ב). לכאורה ניתן להבין שאין כאן תרתי דסתרי, דהא לכל אחד משני הצדדים יש באמת דופן ארוכה, והדופן שמולה מועילה לו משום דלא גרעא מטפח. אך אין פירוש הדבר שהיא מוגדרת באופן מוחלט כקצרה, אלא דווקא ביחס לצד שמעבר לאוויר היא מוגדרת כקצרה, אבל אליבא דאמת היא ארוכה. וצ"ע.

ג). לכאורה לא ברור היכן רש"י כתב שיש בפסל שיעור שבעה טפחים, ואדרבה, הוא כתב: 'והא לית בה שבעה טפחים בהכשר סוכה'. ואף אם נשים את הדגש על 'בהכשר סוכה' ולא על 'שבעה טפחים', סוף סוף אין מקור לכך שיש בפסל שבעה טפחים. וגם ברא"ש אין הדברים ברורים. דלכאורה הוא כתב (סוכה א, לה) שיש 'הכשר סוכה' דווקא בנוגע לפירושו של עולא לפסל היוצא, ולא בנוגע לפירושם של רבה ורב יוסף. וצ"ע.

ד). מקושיית החזו"א עולה שהפסל דרש"י והרא"ש מוגדר כפסל שיש לו הכשר דפנות, אך לכאורה רש"י עצמו כתב להדיא לא כך (סוכה ד, א ד"ה כשרה), והגדיר את הפסל כך: 'שאין לו הכשר דפנות', וכן כתב גם הרא"ש (א, ג). ועוד כתב הרא"ש (א, לה): 'דופן האחת הנמשכת עם הפסל לאו מן הסוכה הוא, אלא בפני עצמו קאי, ונמצא **שאין לו אלא דופן אחת**, ואפילו הכי נידון כסוכה' (ונראה שאין כוונתו שיש לפסל רק דופן אחת, שהרי יש לו שתיים: הנמשכת והאמצעית. אלא כוונתו היא שיש לפסל רק דופן אחת מבין שתי הדפנות שבצדדיו. וכמדומה שמה שהתקשה בקרבן נתנאל (אות ז) נובע מכך שלא הלך בדרך זו). ולעיקר קושיית החזו"א, הנה כל מה שהביא מהתוס' אינו מחייב את רש"י והרא"ש, דגברא אגברא קא רמית. ונותר רק הדיוק ממה שאמרה הגמרא שאין בפסל הכשר סוכה. אולם לפי האמור, נראה שרש"י והרא"ש הבינו שכוונת הגמרא לומר שאין בפסל **בפני עצמו** הכשר סוכה, אלמלא צירופו לסוכה הבסיסית. ובאמת אם בוחנים רק את הפסל לבדו, אזי באמת אין בו הכשר סוכה, ד'אין לו הכשר דפנות'. וכנגד זה, קמ"ל הגמרא שדנים את הפסל כהמשך של הסוכה הבסיסית.

מוכרח שלא כהבנה הפשוטה בגמרא. ולכאורה נראה שאין זה דוחק גדול כל כך, לפרש שבלא דפנות היינו בלא הדפנות הנדרשות לסוכה. וצ"ע.

וגם על דברי הערוך לנר יש לדון, דהוא כתב:

> נלענ"ד דיש לדקדק בלשון רש"י (יט, א) בד"ה מהו דתימא, דכתב: והא לית בה הכשר סוכה בז' טפחים, עכ"ל. ולכאורה למה ליה משום דליכא ז' טפחים, תיפוק ליה דליכא ג' דפנות.
>
> והנה הא דפירש רש"י אסכך ז' ולא אדפנות, ודאי אתי שפיר, דהוכיח כן מלשון הגמרא דקאמר מהו דתימא הא לית בה הכשר סוכה, והכשר סוכה היינו סכך ז', כנראה מסוגיא דשם, דמתחלה פריך והא ליכא ג' דפנות, ואחר כך והא ליכא הכשר סוכה, אם כן רש"י ודאי פירש שפיר. אבל מכל מקום על הגמרא קשה, למה קאמר דוקא מהו דתימא דפסול משום הכשר סוכה, ולא משום דפנות. וראיתי במהרש"א (יט, א על רש"י ד"ה מהו) שהקשה שם על רש"י מה בכך אי יש בו ז' טפחים או לא, ורצה לפרש דרש"י אדפנות קאי. אכן אי אפשר לכוון בלשון הגמרא כן, כאשר כתבתי.
>
> ולכן נראה לי דמזה הוכיח רש"י דודאי פסל היוצא מן הסוכה לא בעי דפנות כלל.

הערוך לנר עומד על כך שהגמרא ורש"י ניסחו את ההוה אמינא לפסול סכך כמתייחסת דווקא לשיעור שבעה על שבעה, ולא לחיסרון בדפנות. הוא מבאר זאת, בחידוש שפסל אינו צריך דפנות כלל[ה]. כעין זה כתב גם הנצי"ב (מרומי שדה יט, א על רש"י ד"ה מהו): 'ועיין במהרש"א ז"ל. ונראה דרש"י אשמעינן אפילו באופן שאין דופן אחד ג"כ מהני משום פסל היוצא מן הסוכה'.

אמנם, לכאורה יש לדון בקושייתו ובמסקנתו של הערוך לנר. ראשית, קושיית הערוך לנר היא על ניסוח ההוה אמינא של הגמרא. וממילא תירוצו בא להסביר מדוע לא הייתה הוה אמינא שתהיה בעיה של חסרון דפנות. ולכאורה גם אי איתא לתירוצו, עכ"פ קשה לומר שהכשר פסל ללא דפנות הוא דבר כה פשוט עד שלא היה מקום להוה אמינא לפוסלו. והרי עיקר קושיית הערוך לנר היה מהיעדרה של הוה אמינא כזו, ואם גם לפי תירוצו זו עדיין הוה אמינא הגיונית ואפשרית, ממילא הקושיה לא תורצה. וצ"ע.

שנית, לכאורה המסקנה שפסל אינו צריך דפנות נסתרת הן מדברי הגמרא שטרחה להזכיר את הדופן הארוכה, הן מדברי רש"י מיד בדיבור שלאחר מכן, דהא הוא כתב (יט, א ד"ה קמ"ל): 'קא משמע לן – דמן סוכה הוא, והוי כשתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח', וכפי שהתבאר לעיל. ולפי הערוך לנר, דל שתיים כהלכתן ודל שלישית אפילו טפח, יש להכשיר מדין פסח שאינו טעון דפנות, ותו לא מידי.

ובהכרח שרש"י לא בא להכשיר פסל ללא דפנות, אלא להיפך. וכן כתב המהרש"א שהערוך לנר ציין לדבריו: 'והכי קאמר, דאף אם יש לו ז' טפחים לסכך היוצא, הא לית להו לאותן ז' טפחים הכשר סוכה, דהיינו דפנות כהלכתן שהוא הכשר סוכה'. ואף שיש דוחק בשימוש בלשון הכשר סוכה במובן קצת שונה מהמובן של שיעור שבעה טפחים שהוזכר לעיל מינה בסוגיה,

ה). ויעוין עוד בדבריו בספרו בכורי יעקב (תרלא, ז), ועוד חזון למועד בע"ה.

בנוגע לפירוש שפסל היוצא מן הסוכה היינו קנים היוצאים לאחורי סוכה. דשביק לרש"י דאיהו דחיק ומוקי אנפשיה.

ועוד, שאין זה דוחק גדול כל כך, דניתן להבין שמשמעות הכשר סוכה אינה **שיעור שבעה על שבעה**, אלא **התקיימות כל התנאים הנדרשים להכשרת סוכה**. ולכן לעיל מינה בסוגיה, טענה הגמרא בנוגע לקנים היוצאים מאחורי הסוכה שגם אם יש להם שלוש דפנות, עדיין אין די בזה להכשירם, דכדי שיתקיימו כל התנאים הנדרשים להכשר סוכה, יש צורך בשבעה על שבעה. ואילו בפירוש דברי רבה ורב יוסף, כוונת הגמרא לומר שאין די בכך שיש בפסל שיעור שבעה על שבעה, דכדי שיתקיימו כל התנאים הנדרשים להכשר סוכה, יש צורך בשלוש דפנות שיתייחסו אל הפסל ויכשירוהו. ובאמת נראה שיותר מרווח לפרש 'הכשר סוכה' במובן של התקיימות כל הנדרש להכשר סוכה, ולא במובן של אחד מהתנאים, שמשום מה דווקא הוא נקרא הכשר סוכה.

הלכה למעשה

מעתה נהדר אנפין, ניתנה ראש ונשובה לנידוננו הראשון: מה דינו של פסל היוצא בצד אחד של הסוכה, ובצד השני יש אוויר או סכך פסול. מדברי רש"י והרא"ש נראה בפשטות שיש להכשיר, דהם כותבים שהכשר הפסל מסתמך על הדין דשתיים כהלכתן ושלישית אפילו טפח. ובפשטות יש להבין שדי בטפח (ליתר דיוק, נדרשים שבעה טפחים, ובגמרא ז, א מבואר כיצד הטפח מועיל לכך; ואכמ"ל) ואין צורך בדופן שלמה, וממילא גם אין צורך בהשקה של הפסל למקום הדופן הדמיונית.

ואף מהדיון האם יש צורך שהפסל יהיה בעל שיעור שבעה על שבעה בפני עצמו, משמע שאין צורך שהפסל יהיה שווה ברוחבו לרוחב הסוכה. דאם היה צורך שיהיה שווה ברוחבו, אזי בהכרח היה בו רוחב שבעה, ולא היו דנים אלא אם נדרש אורך שבעה.

ובדברי התוס' הדבר אף מפורש להדיא, שאין צורך בהשקה של הפסל למקום הדופן הדמיונית. דנידון זה קרוב מאוד וכמעט זהה לנידון התוס', שבו יש אוויר או סכך פסול במקום מרכזי בסוכה, ועל כך כתבו התוס' שיש להכשיר את השטח שבין האוויר לדופן, ואפילו את השטח שבין האוויר לפתח הסוכה. ואף שהאוויר חוצץ בין שטחים אלו ובין הדופן שמאחורי האוויר, וכפי שחידד והגדיר זאת החזו"א. ואם כן, נראה פשוט שיש להכשיר גם בנידוננו. וכעין זה הסיק הפסקי תשובות (תרלא, ד) מדברי החזו"א הללו. ומדברי הפסקי תשובות נראה שכתב זאת לדינא, ואף שבמקור דברי החזו"א נראה שהדברים נאמרו בדעת התוס', ולא בדעת רש"י והרא"ש. איברא דלפי מה שהתבאר, גם רש"י והרא"ש מודים לכך.

מכל האמור נראה, שהסוכה והפסל היוצא ממנה כשרים בשופי.